

ПРВА ГЕНЕРАЦИЈА ДРЖАВНЕ НИЖЕ РЕАЛНЕ ГИМНАЗИЈЕ У ХЕРЦЕГ-НОВОМЕ (1919 — 1923)

Желимо да укратко прикажемо оствивање и рад обновљене школе у Србини, односно њен преображај у гимназију, као и прву послератну генерацију њених наставника и ђака. Њихов пионерски рад представљао је пробни ход ове врсте средњешколског образовања омладине из овог дела Босне. Сматрамо да није сувишно да се тога сетимо у овом броју зборника „Босна“, а осим тога, неколико нас још живих представника те генерације није успело, услед земљотреса, да припреми и да 1979. године обележи шездесетогодишњицу ове гимназије, па је и то разлог за овај краћи напис.

Избијањем првог светског рата престала је да ради Српска поморска закладна школа у Србини, јер су јој забраниле сваки рад ондашње аустријске власти, којима је сметала њена просветна и патриотска улога.

Одмах по ослобођењу, 1918. године, Херцеговљани су се двоумили, да ли да обнове рад школе у Србини ранијег смера и њене познате традиције, или да са једног ширег аспекта размотре могућност преображаја ове школе у један савременији смер даљег школовања својих свршених основаца.

Тадашња Општина Херцег-Нови једва је имала средства и за само основно образовање. Њени грађани били су принуђени да се сами постарају за решавање овог приоритетног просветног питања. Превладао је мишљење да би тадашњим културно-просветним потребама више одговарала једна средња школа гимназијског типа, односно са ширим општим образовањем, него ранија школа у Србини, са њеним смером.

Тако је већ у септембру 1919. године једна група прелудимљивих Херцеговљана образовала Управни одбор, са задат-

ком да се позабави овим питањем и да предузме потребне кораке. У Одбор су ушли: прото Петар Рафајловић, прото Саво Накићеновић, Душан Прњат, Јово Скуловић, Васо Бурин, Никола П. Доклестић, Илија Антељевић, Лазар Доклестић, Душан Перчиновић и дон Јосип Вујовић. Чим се Одбор оформио, донео је неколико најнеопходнијих конститутивних одлука. Прво, утврдио је својим меморандумом потребу оснивања једне ниже реалне гимназије у Херцег-Новоме. Меморандум је послао на одобрење Министарству просвете у Београду. Истодобно је донео и потребне прописе и правила о раду ове школе, те о правима и дужностима њених бака итд.

За управитеља школе одређен је Петар Рафајловић, а за разредног старешину искусни просветни преталац Томо К. Поповић. За наставнике одређена је група од осам херцеговских просветних радника. Они су између себе овако поделили предмете:

Петар Рафајловић — православна веронаука и послови управитеља;

Томо Поповић — талијански и српскохрватски језик, и разредни старешина;

Саво Накићеновић — математика и историја;

Јосип Вујовић — римокатоличка наука;

Милосав Бурасовић — латински језик и математика;

Никола Миловић — француски језик и певање;

Никола Власов — цртање и

Лука Цириговић — гимнастика.¹

Сходно прописима рада школе, које је донео Управни одбор, руководећи се прописима, који су важили за гимназије, обављени су средином септембра 1919. пријемни испити; положила су их 53 бака. Током године многи од њих напустили су школовање, тако да их је остало 40 (од уписаних). На приложеној фотографији има их даљско више и од броја оних који су положили пријемни испит. Наиме, месечна школарина износила је 50 круна (тада још није био уведен динар као законско средство плаћања). За многе родитеље овај износ школарине био је превисок, па су они довели и пријавили своју децу као приватисте, који би пратили наставу посредством реловних бака. Но, то је ипак била неостварљива жеља, па су временом отпали ови приватисти, тако да је остало уписаних свега 40. Школа је била смештена у згради Србине.

¹ За овај приказ коришћени су подаци из Извештаја гимназије за 1929/30, као и из аутобиографских забележака Саве Накићеновића, једног од иницијатора њеног оснивања, јер је бив. наставник (иначе руски изгнаник), Георгије Чајка, кад је био отпуштен, спалио њену документацију.

На слици седе редом слева ови наставници: Аркадије Северинов, Милосав Бурасовић, Јосип Вујовић, Петар Рафајловић, Тото Поповић, Франа Фатуга и Саво Накићеновић. Одсутни су Власов и Цириговић, а на слици је накнадно примљени Ф. Фатуга (нема га у папезеном списку наставника).

На овој слици свршених ђака Гимназије недостаје њих 15, као и десет наставника. Присутни су била само три наставника — Власов, Рафајловић и Мандић. У првом реду иза наставника стоје редом слева најпре привремени домар (†), па ови ђаци: Косто Петровић, Кристина Целић (†), Никола Мандић (†), Катица Маровић, Војислав Рафајловић (†), Јованка Стојковић, Вуко Личевић, Јово Накићеновић, Радојка Секулић (†), Наталија Моторнова, Дубица Доклестић (†), Ивојстомир Милашиновић (†), Бодан Видовић, Жарко Поробић (†), Стефанија Матковић (†), Владимир Лазаревић; — у другом реду слева стоје: Брислав Целадија (†), Јово Терзковић (†), Владимир Злоковић (†), Веселин Чујкас, Михајло Симић, Бранислав Доклестић, Војислав Чујкас (†), Јован Поповић (†), Јован Црногорчевић, Душан Черошић, Светозар Бидашић, Степан Досић (†) и Јероним Корнер (†). Према томе, од ових на слици свега је живих тринаест, а петнаест их се није сагледало.

Мада је наведени меморандум био упућен Министарству просвете још у септембру 1919, кад је и настава отпочела, на одобрење рада школе чекало се све до 17. децембра 1919. године. Тада је Министарство дало сагласност за рад школе, но под условом да је издржава Општина Херцег-Нови. Тако је и било све до 30. јула 1922; вечити проблем било је проналажење материјалних средстава за њен рад (школарина није била довољна, па је школу дотирала Општина, увек оскудна).

Наведеног дана донесен је декрет, у коме је, поред осталог, речено ... „да се приватна четвороразредна нижа реална гимназија у Херцег-Новом претвори у Државну четвороразредну нижу средњу школу у Херцег-Новом“. Тиме је коначно био скинут тежак терет издржавања ове школе са леђа бачких родитеља и сиромашне општине, а што је било далеко важније, отклоњена је неизвесна судбина њених бака. Наиме, овим декретом Гимназија је била дефинитивно озваничена, тако да су њени баци овим изједначени у правима са правима бака осталих државних гимназија у земљи.

Током четворогодишњег рада Гимназије долазило је до промена у редовима наставника и у расподели предмета, као и у броју бака. Тако је у четвртој школској години, 1922/1923, настава била овако распоређена:

Петар Рафајловић — добио је још и природопис;

Јосип Вујовић — без промене;

Саво Накићеновић — српскохрватски језик, историја и географија;

Никола Милчевић — латински и галијански језик;

Аркадије Северинов — француски језик, физика и хемија;

Милосав Бурасовић — математика;

Фрањо Фатуга — латински језик и певање;

Вуко Мандић — историја;

Никола Власов — без промене и

Лука Цириговић — такође без промене.

Од 40 бака, који су се уписали у први разред, отпало је током школовања њих 14, па је свега 26 завршило четврти разред. Међутим, током времена придружило их је још 18, који су такође завршили четврти разред (међу њима било је седам приватиста). Према томе, школске 1922/1923. године завршила су 44 бака ову испотпуну средњу школу.

Зграда Србина са Спомен-плочом завешталаца Бошковића, Буровића и Лакетићке законом је заштићена. Марко Цар са правом јој је дао име „Просвјетни храм“, јер је једна од наших најзаслужнијих тековина и расадника културе, не само на обалама Бокелског залива, већ и уздуж Јадрана, из чије је помор-

ске културе Србина и израсла, уз међусобно прожимање. Њену зграду је пре три године земљотрес јако оштетио. Тешко је рећи да ли грозније делују њени ентеријери или екстеријери.

Нема сумње да ће овај, још увек како-тако живи историјски споменик, иначе формално заштићен, бити и стварно обновљен и (кад дође на ред...) претворен у неки одговарајући музеј и слично (можда и у некој повезаности са Шпањолом...?). Међутим, унапредиво је видна приоритетна потреба њене хитне заштите од даљег пропадања, нарочито оног што зуб времена исправљиво круни и руши. Томе је заиста лошао ред. Многи посетиоци овог краја, претежно љубитељи и познаваоци његове богате прошлости, застану, забринути, пред Спомен-плочом Србине. Надајмо се да их наша данашња генерација неће разочарати, без обзира на остале приоритете и тешкоће с којима се она бори.

Summary

THE FIRST GENERATION OF THE LOWER SECONDARY SCHOOL IN HERCEG-NOVI (1919—1923)

Jovan NAKICENOVIC

The paper contains short data of the foundation and the early work of the first secondary school in Herceg-Novı, that is its first generation (1919—1923). These are mainly the data that have not been published so far, and which give information of the exceptionate efforts and sacrifices, in particular material, made by the people of Herceg-Novı in order to establish and maintain their secondary school, the institution of great importance for all that part of the Bay of Kotor. They fully succeeded towards the end of the school year 1922/23 when the state finally accepted to support the school and gave it the same rights as to the other state secondary schools.